Бүтүн өлкәләрин пролетарлары, бирләшин!

ӘДӘБИЈЈАТ вә ИНҸӘСӘНӘТ

АЗӘРБАЈҸАН ЈАЗЫЧЫЛАР ИТТИФАГЫ ВӘ АЗӘРБАЈҸАН ССР МӘДӘНИЈЈӘТ НАЗИРЛИЈИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА И МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР.

1934-ҹү илдән чыхыр. ● Гијмәти 10 гәпик.

1983

Ҹүмә,

16

СЕНТЈАБР

№ 37 (2068)

АЗӘРБАЈҸАН ХАЛЧАСЫНЫН ШӨҺРӘТИ

Москвада ачылмыш Азәрбајҹан халчасы сәркиси халг усталарынын һәмишәҹаван сәнәтинин бүтүн әлван бојаларыны өзүндә ҹәмләшдирмишдир. Крым валында ССРИ Рәссамлар Иттифагынын сәрки салонунда ачылмыш експозисијаја гәдим дөврләрдән тутмуш бизим күнләрәдәк әл әмәјинин мәһсулу олан надир әсәрләр дахил олмушдур. Шәрг халча сәнәтинә даир Бакыда кечирилмиш бејнәлхалг симпозиумун јекунларына һәср едилмиш мәтбуат конфрансынын иштиракчылары — совет вә хариҹи өлкә журналистләри сәркинин илк тамашачылары олмушлар.

Исте'дадлы сәнәткарларын әлләринин һәрарәтини һифз едән, санки ҹанлы саплардан тохунмуш рәнкбәрәнк халчалар гонаглара күнәшли дијара хәјалән сәјаһәтә чыхмаг имканы вермишдир. Гонаглар Азәрбајҹан халча сәнәтинин бүтүн зәнкин палитрасыны — әсрләрин дәринликләриндән кәлән орнаментләрә вә мүасир сүжетләрә малик ховлу вә ховсуз халчалары көрмүшләр. «Азәрхалча» Истеһсал Бирлији мәһсулунун нүмајиш етдирилдији стендләрин гаршысында мәтбуат конфрансынын иштиракчылары гәдим сәнәтин бизим күнләрдә неҹә инкишаф едәрәк ән'әнәви нахышлары јени мотивләрлә вә бојаларла зәнкинләшдирмәсинин шаһиди олмушлар.

Сәркидә Азәрбајҹан ССР мәдәнијјәт назиринин мүавини Т. Әлијев, республика Елмләр Академијасынын мүхбир үзвү К. Кәримов, Азәрбајҹан халчасы музејинин директору Р. Тағыјева, «Азәрхалча» Истеһсал Бирлијинин баш директору У. Ҹаббарлы, Азәрбајҹан Елмләр Академијасы Архитектура вә Инҹәсәнәт Институтунун баш елми ишчиси К. Әлијева журналистләрин бәләдчиләри олмушлар.

Онларын кәстәрдикләри чохлу рәгәм вә факт мүхбир дәфтәрләринә гејд едилмишдир. Азәрбајҹан халчалары һаггында ән еркән мә'лумат ерамыздан әввәл V әсрә аиддир. Орта әср әрәб вә Иран тарихчиләри, XV—XVII әсрләрдә бураја кәлмиш Авропа сәјјаһлары бу халчалардан вәҹдә кәлмишләр. Өтән әсрдә Алманијада, Австријада, Франсада нәшр олунмуш Шәрг инҹәсәнәтинә даир китабларда вә албомларда әлван јун халчаларын јүксәк бәдии вә техники кејфијјәтләри һаггында мә'лумат вардыр. Мәсәлән, белә бир әламәтдар факт һамынын диггәтини ҹәлб етмишдир ки, саһәси 56 квадратметр олан вә 1539-ҹу илдә тохунмуш ән ири Азәрбајҹан халчасы инди Лондонун Викторија вә Алберт музејиндә сахланыр.

«Азәрхалча» Бирлијинин мүасир дәзкаһларында тохунмуш, бејнәлхалг сәркиләрин вә јармаркаларын дөрд гызыл вә күмүш медалына лајиг көрүлмүш халчалар да јүксәк гијмәтләндирилир.

Мәтбуат конфрансында гејд едилмишдир ки, гәдим милли сәнәт Азәрбајҹанда икинҹи ҹәнҹлик дөврүнү кечирир, Азәрбајҹан халгынын сосиалист мәдәнијјәтинин тәркиб һиссәсинә чеврилмишдир. Тәсадүфи дејилдир ки, ЈУНЕСКО-нун јардымы илә Шәрг халча сәнәти үзрә бејнәлхалг симпозиум мәһз Азәрбајҹанда кечирилмишдир. Симпозиум Јахын вә Орта Шәрг өлкәләри халгларынын инҹәсәнәтинин мүхтәлиф елми вә јарадыҹылыг проблемләринин өјрәнилмәсинә санбаллы төһфә вермиш, башга өлкәләрин вә Совет Иттифагы республикаларынын халгларынын халчачылыг сәнәти илә Шәрг халчалары сәнәтинин гаршылыглы әлагәсинин бир чох ҹәһәтләрини ашкара чыхармышдыр. Мүхтәлиф дөвләтләрин алимләри вә мәдәнијјәт хадимләри арасында ишкүзар вә јарадыҹылыг әлагәләри инкишаф етмишдир.

Сонра мәтбуат конфрансынын иштиракчылары совет вә хариҹи өлкә журналистләринин суалларына ҹаваб вермишләр.

Суал: Һазырда машынла тохунан чохлу халча бурахылыр. Бунлар әл илә тохунан халчаларла рәгабәт апара биләрми?

Ҹаваб: Сәриштәли алыҹы чәтин ки, машынла истеһсал едилмиш мә'мулаты маһир инсан әлләринин мәһсулу олан әсәрдән үстүн тутсун. Бир чох, демәк олар, сезилмәз фәргләр (мәсәлән, нахышын дүрүстлүјү, бојаларын парлаглығы вә с.) вардыр ки, бунлар машынла истеһсал едилмиш халчалара нисбәтән әл илә тохунмуш халчалара даһа мүкәммәл көркәм верир. Бурада гејд етмәк лазымдыр ки, бејнәлхалг тиҹарәт мәркәзинин һәмин саһәдә апардығы тәдгигатларын кәстәрдији кими, әл илә тохунмуш халчаларын рекламы һәләлик кифајәт гәдәр јүксәк сәвијјәдә тәшкил олунмамышдыр. Јүксәк бәдии кејфијјәтләрә малик бу мәһсулун давамлы олмасы, узун мүддәт кејфијјәтини итирмәмәси һаггында алыҹыја аз мә'лумат верилмишдир.

Суал: Тохуҹулуг вә халчачылыг бир чох халглара мә'лум олмушдур. Азәрбајҹан халчасынын орижиналлығы нәдән ибарәтдир?

Ҹаваб: Һәгигәтән, халчачылыг бүтүн түркдилли халглар арасында јајылмышдыр. Онларын халчаларында јахын мотивләр чохдур. Азәрбајҹан халчалары бәдии орнаментләрин вә техники пријомларын рәнкарәнклији илә фәргләнир вә бу әламәтләрә көрә алты мәктәбә бөлүнүр. Бунлардан һәр бири чохәсрлик тәҹрүбә әсасында өз бәнзәрсиз симасыны јаратмышдыр. Лакин онларын һамысыны формаларын, әсасән һәндәси формаларын вә рәнкләрин аһәнкдарлығыны инҹәликләринә гәдәр дујмаг һисси доғмалашдырыр. Халча усталары миниатүр рәссамы вә орнаменталист рәссам һәссаслығы кими тәбии һәссаслыға малик идиләр. Бу һәссаслыг халчанын сәтһинә сырф фитри дујум сајәсиндә нахышлар вурмаға, һәм дә бунларын габарыг ифадәлилијинә наил олмаға имкан верирди.

Суал: Азәрбајҹан халча музеји халгын бәдии ирсинин горуну сахланмасында нә кими рол ојнајыр?

Ҹаваб: Музејин фондларында алты миндән артыг експонат — һәм гәдим, һәм дә мүасир експонатлар сахланылыр. Бунлар Азәрбајҹан халгынын халча сәнәтинин бүтүн рәнкарәнклијини тәмсил едир. Музеј ән јахшы усталарын ән'әнәләринин орижинал мүһафизидир. Азәрбајҹан тәтбиги сәнәти илә бағлы олан һеч бир ҹидди тәдгигат музејин експонатлары ҹәлб едилмәдән кечинмир, чох вахт исә бүтүнлүклә онлара әсасланыр. Музеј ән јахшы усталарын ән'әнәләринин тәблиғи саһәсиндә бөјүк иш апарыр: көркәмли рәссамлар музејин нәздиндә јарадылмыш халг университетинин динләјиҹиләри гаршысында чыхыш едирләр. Музејин фондлары әсасында тәшкил олунмуш вә 37 өлкәдә нүмајиш етдирилмиш сәркиләр бөјүк мүвәффәгијјәт газаныр.

Мәтбуат конфрансындан сонра СИТА-нын мүхбиринин бејнәлхалг симпозиумун иштиракчылары илә мүсаһибәси олмушдур.

Будапештдә Шәрг халглары инҹәсәнәти музејинин директору Карол Гамбош демишдир:

— Мүхтәлиф өлкәләрин сәнәтшүнасларынын вә тәтбиги сәнәт усталарынын Бакыда кечирилмиш көрүшүнүн чох сәмәрәли олдуғуну гејд етмәјә билмәрәм. Халча сәнәти саһәсиндә ихтисаслашан һәр бир алим Азәрбајҹан халча сәнәтинә, миниатүрләрә, ме'марлыға, Шәрг поезијасына бәләд дејилсә, өзүнү мүтәхәссис саја билмәз. Бу мә'нада симпозиумун әһәмијјәти садәҹә олараг мисилсиздир. Шәрг вә хүсусән Азәрбајҹан тикмәсини өјрәнмәклә мәшғул олан арвадым Жужа Гамбош кими, мән дә бир чох јени ҹәһәтләри өзүмә ашкар етмишәм. Биз фәхр едирик ки, Азәрбајҹан халча сәркиси Орта Авропада илк дәфә олараг 1977-ҹи илдә музејимиздә тәшкил едилмишдир. Һәм дә фәхр едирик ки, музејимиздә XIV—XIX әсрләрә аид надир Шәрг тикмәсинин 350 нүмунәси сахланыр. Бунлар бизә халчачылыг тарихини өјрәнмәкдә көмәк едир.

Ләтиф Кәримовун Азәрбајҹан халчасына һәср олунмуш китабы бизә бөјүк көмәк кәстәрир. Бу, мүтәхәссисләр үчүн чох дәјәрли әсәрдир. Истәрдик ки, Азәрбајҹан халгынын бәдии јарадыҹылығы һаггында әдәбијјат хариҹдә тез-тез нәшр олунсун.

АБШ-дан кәлмиш сәнәтшүнас Денис Додз демишдир:

— Мән мәшһур Азәрбајҹан халчалары вәтәниндә олмағымдан чох разы галдым. Белә мө'тәбәр симпозиумда иштирак етмәк мәним үчүн чох фајдалы олду. АБШ-да халг инҹәсәнәтинә вә сәнәтләринә нисбәтән бу јахынларда — 60-ҹы илләрдә мараг кәстәрилмәјә башламышдыр. Бу илләр әрзиндә һәмин мәсәләјә даир чохлу китаб бурахылмышдыр вә биз елә билирдик ки, милли инҹәсәнәт, о ҹүмләдән Шәрг инҹәсәнәти һаггында кифајәт гәдәр мә'луматымыз вардыр. Лакин индики сәфәр мәним бу инамымы сарсытмышдыр.

Мәтбуат конфрансындан сонра гонаглар Азәрбајҹан ССР халг рәссамы, ССРИ Дөвләт мүкафаты лауреаты Т. Нәриманбәјовун әсәрләри сәркисинә бахмышлар.

Ј. ПРИХОДКО,

СИТА-нын — Азәринформун мүхбири.

Москва.